

olarak görür. Ve bütünleşmiş toplumsal sistemle çatışma halindeki toplumsal sistemi gerçek sistemler ve birbirini tamamlayan şeyler olarak görür. Toplumu aynı zamanda bütünleşmiş bir sistem ve çatışma halinde bir sistem olarak gören Dahrendorf'a göre toplumsal gerçeğin bu iki görünümünün tek ve ortak kaynağı otoritedir; yani otorite hem toplumsal bütünleşme etkeni hem de çatışma etkenidir.

Soru 45 : Amerikan sosyolojisi hangi etkiler altında oluşmaya başladı?

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Spencer'in biyolojik devrimci sosyolojisinin (organcılık) ya da toplumsal darwinciliğin etkisi altında oluşmağa başlayan Amerikan sosyolojisi, bir yandan, bu etkinin altında kalmaya devam ederken, öbür yandan, Fransız Gabriel de Tarde ve Alman Max Weber'in etkileri altında oluşumunu kendine özgü bir biçimde geliştirdi.

Etkisini kendi yurdu Fransa'dan daha çok yabancı ülkelerde ve özellikle Amerika'da gösteren Gabriel de Tarde (1843-1904)'ın sosyolojik düşüncesine, burada, değinmeyi daha uygun bulduk. «Birey ve bireyelin dışında toplum ve toplumsal düşünülemez», «Bireyden başka hiçbir gerçek yoktur.» gibi önermelerden hareket ederek insan ve toplum konularını incelemek isteyen Tarde'a göre, toplumsal yaşantı, yaratmalardan ve taklitlerden meydana gelmiştir. Yaratmalar, toplumsal yaşantının yenilenmesini ve ilerlemesini; taklitler, devamlılığını ve dengesini sağlar. Ve yaratmak da taklit etmek de özleri bakımından, başlangıç olarak bireyseldirler, bireysel şeylerdir. Tarde, organcılığa ve biyolojik evrimciliğe kesin bir tepki ile karşı çıkmış fakat sosyolojinin kesinlikle psikolojik olması gerektiğini yani bireyden hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, sosyoloji, «zihinlerarası ilişkileri inceleyen» bir psikoloji olmalıdır. (Fransız sosyologu Georges Gurvitch, Tarde'in sosyolojiyi psikolojiye bu kadar da indirmediğini, onun, toplumsal yaşantının psikolojik görünümünden başka dil, eğitim, iktidar, ahlâk, hukuk v.b. görünümelerini de söz konusu ettiğini ileri sürerek, Tarde'ı yalnız psikolojik okul içine sıkıştırmanın haksızlık olacağını söyler.)

Bununla beraber, Amerikan sosyolojisi yine Spencer'in biyolojik evrimci sosyolojisinin etkisini taşımağa devam etmiş ve bu etkiye bir de Tarde'in bireyci psikolojisini eklemiştir. Kısacası, Spencer, Tarde ve Weber gibi düşünürlerin etkisiyle kurulmağa başlayan Amerikan sosyolojisinin, ondokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başını kapsayan ve Amerikan sosyolojisinin birinci dönemi di-

yebileceğimiz dönemde tanınmış temsilcileri olarak şu düşünürleri görürüz:

Araştırmalarının çoğunda toplumsal süreç üzerinde duran Al-bion Small (1854-1926)'a göre, toplumların oluşum süreci, anlaşmazlık ve çatışma olgusundan ortaklaşa çalışmaya geçiştir. Böylece, organik bir değişmezlik oluşur ve bu değişmezliğin içinde başlangıçla birbirine karşıt olan öğeler birbirlerini tamamlar. Bu tümün yapıları tarihsel etkenlere bağlıdır. Başka bir deyişle, Small'a göre toplumsal yaşantının hareketlendiricileri bireysel istekler ve bireysel ihtiyaçlar olan psikolojik etkenlerdir. Bu bireysel istek ve ihtiyaçları sağlamak için, anlaşmazlık ve çatışma aşıldıktan sonra, toplumsal çalışmaya geçilir; ve toplum, çıkarların birbirleriyle uyuşur hale getirildiği bir organizma, bir bütündür.

Deneyin ve istatistiğin sosyolojiye girmesine karşı çıkan C. Horton Cooley (1864-1929)'e göre, toplumsal gerçek başka gerçeğe, toplumsal davranışlar bireysel davranışlara indirgenemez; alternatifler olarak birey ve toplum birbirinin karşıtı olamaz; değerlerin ve ideallerin üretilmesiyle toplumsal yaşantı durmadan yükselir. Ve Cooley için, toplumsal gerçek, az çok kendiliğinden ve az çok bilinçsiz psikolojik etkenlerin birleşmesinin sonucudur. Bu yüzden, sosyoloji bir gözlem bilimi olmalıdır; konusunu dönüştürmeden deneyini yapamaz; çünkü bilinçsiz olan şeyi bilince getirecektir. Ayrıca Cooley birincil gruplar, ikincil gruplar kuramcısıdır. Ona göre birincil gruplar dediği ailede, oyun, arkadaş, komşu gruplarında ve benzeri gruplarda birey ve toplum arasındaki iççelik özellikle yeğindir. Onun, birincil gruplar anlayışı, Amerika'da, küçük gruplar için çok abartılmış bir ilgi uyandırmıştır.

Soru 46 : Görevselcilik (fonctionnalisme) nedir?

Bugünkü Amerikan sosyolojisini belirleyen en büyük özellik görevselciliktir. Görevselcilik, orada moda niteliğinde bir durum ve yaygınlık göstermektedir. Görevselcilere göre, bütün sosyolojik olgular ya da bir toplumsal yaşantının bütün öğeleri, bütün boyutları görevsel çözümlene ile anlaşılır. Çünkü görevselcilerin gözünde toplum bir görevler (fonksiyonlar) bütünüdür.

Şimdiye kadar, görev kavramı hem sosyolojide hem başka alanlarda iş, meslek, amaç, sonuç ve yararlı anlamına gelmişse de, bugün; bu kavramla, daha çok, bir toplum yaşantısındaki bütün etkinlikler gösterilmektedir.

Aslında, sosyolojiyi görevselciliğe doğru götürmeye başlayan Spencer olmuştur. Onun etkisi Anglosakson ülkelerdeki kültürel an-

tropoloji okulunda zaten yayılmaya başlamış ve Bronislaw Malinowski (1884-1942), bu etkiyi geliştirenlerin başında gelmişti. Malinowski'nin çalışmaları ihtiyaçların ve görevlerin evrimi üzerine incelemelerdi. Ona göre görev, kültürel ya da toplumsal sistemde oynanan roldür. «Bütün uygarlık tiplerinde, her âdet, her maddesel nesne, her fikir, her inanç yaşantısal bir görev yapar, ayrı ayrı hepsinin yerine getireceği bir görev vardır, ayrı ayrı hepsi, organik bir tümlüğün kaçınılmaz bir kısmını temsil eder.» düşüncesi de Malinowski'nindir.

Tarihte temellenen bir sosyolojinin ya da tarihsel sosyolojinin başlamasından bugüne kadar bir hayli zaman geçtiği halde görevselciler, sosyolojideki bu yaklaşımı hiç dikkate almamıştır ve üstelik sosyolojiyi tarihsel boyutundan vazgeçirmek için çaba göstermişlerdir. Toplumu açıklamak için toplumu bir sistem tarzında bütünleşmiş bir birlik gibi tasarlayan görevselciler, yeni bir sosyolojik çözümlenme yolu olarak, toplumu, daha doğrusu toplumun örgütlenmesini ve işleyişini toplumun evriminin belirli bir anında ele almışlardır. Böylece görevselcilik, bir bakıma tarihi ve toplumsal değişmeyi reddetmenin açıkça ilân edilmesi olmuştur.

Fakat, görevselcilikteki bu yöntem yanlışlığı tarihsel açıdan daha doğrusu görevselciliğin tarihi bakımından kolayca açıklanabilir: Hemen yukarıda da söylediğimiz gibi görevselcilik, önce kültürel antropolojide uygulanmaya başlamıştır. Ve antropologların inceledikleri eski ya da ilkel toplumların, genel olarak, bilinen tarihleri olmadılarından «bu durum, görevselciliğin bu tarihsiz —bu tarih dışı— tutumu benimsemesinde önemli bir etken olmuştur.» Sosyolojide, tarihleri olan toplumların incelenmesi için görevselcilik uygulandığında, görevselciliğin tarihe karşı ilgisizliği sosyolojiyi önemli ölçüde daraltmış ve sınırlandırmıştır. «Görevselcilik, özellikle tasvirle ve toplumsal örgütlenmenin yapılarının ve işleyişinin çözümlenmesiyle yetinmiştir.» «Şu halde görevselciliğin uygulanmasıyla sosyolojideki tarihsel gelenek, otuz-kırk yıldan beri bir duraklamaya girmiş demektir. Çünkü, toplumların tarihselliği artık ne kuramsal ne de somut araştırmaların başlıca konusudur.»

Görülüyor ki, ve zaten bilindiği gibi, görevsel görüş yeni bir şey değildir; hele toplumsal bilimlere özgü bir şey hiç değildir. Başlangıçta biyoloji, fizyoloji, sonraları psikoloji, ekonomi, etnoloji ve sosyoloji konuları olan olguları sonuçlarına göre yorumlamışlardır; başka bir deyişle, bu bilimler görevselci dönemlerinde görevselciliğe, olguların içinde bulunduğu yapıları öğrenmek için, olguları sonuçlarına göre yorumlama rolünü vermişlerdir. Ayrıca, nedenleri kavrayamamak, sosyologları, sosyolojik olguları görev kavramı ile açıklamaya, yorumlamaya götürmüştür. Ve sosyolojide görevselcilerin

büyük bir kısmı dikkat ve çabalarını yapının durgunluğu ya da toplumsal denge kavramına götördükleri için yapısal değişmelerin incelenmesini bile bir yana itmişlerdir.

Yukarıda kısaca sunmaya ve açıklamaya çalıştığımız biçimiyle, bu görevselciliğe görevselciliğin eski biçimi diyebiliriz.

Soru 47 : Parsons'un görevselciliğine göre toplum nedir? Eylem genel kuramı ya da toplumsal eylemin kuramı nedir?

Amerikalı sosyolog Talcott Parsons (doğumu: 1902)'un sosyolojik düşüncesi, tarihçiliğe karşı bir tepki olarak yaratılan yeni bir görevselciliktir. Parsons, insanlar ve toplumların niteliği konusunda, kuramsal bir araştırma yapmaya yönelmiş ve bu araştırmayı bütün insan bilimlerine aktarmak istemiştir. Parsons, «eylem genel kuramı» olarak adlandırdığı bu toplum kuramının, bütün ideolojik amaçlardan sıyrılmış, sırf bilimsel bir kuram olduğunu ve bütün «deney-sel» araştırmalar için temel olacağını ileri sürmüştür.

Fransız sosyologu Georges Gurvitch'e göre, Parsons, eylem genel kuramında, eylem terimini yanlış olarak kullanmıştır; çünkü. Parsons bu terimle bireylerin birbirlerine karşı davranışlarını ya da bireylerin karşılıklı eylem bağımlılığını (interaction) anlatmak istemiştir. Oyso, eylem terimi, bugün, bireysel olduğu kadar toplumsal olan, bir tarihi olan, yenileştiriciliği, yaratıcılığı olan bir gerçeği gösterir.

Önce şunu söylemek gerekir ki, Parsons'un kuramı bir karışımdır. O, eylem genel kuramında, Spencer, Weber, Pareto, Durkheim, Freud ve Malinowski'nin bilinen fikirlerini birleştirmek istemiştir. Ve bunlar arasında en çok Pareto, Weber ve Durkheim'i tuttuğunu söyleyen Parsons, sıyrıldığını sandığı ideolojik amacın içine bilerek bil-meyerek düşmüştür.

Sosyolojinin toplumu ve toplumsal olguları inceleyen bir bilim ol-masından daha çok. onun, toplumsal eylemin kuramı olmasını iste-yen Parsons'a göre, toplumsal dinamik kesin olarak birey üzerine kurulmalıdır; küçük parçaların karşılıklı eylem bağımlılıklarının top-lamının atomik yapıyı oluşturması gibi, bireylerin karşılıklı eylem bağımlılıklarının toplamı toplumsal yapıyı meydana getirir.

Spencer'in evrimciliğini eleştiren ve reddeden Parsons, onun yararcılığının ve psikolojizminin özünü benimsemiştir. Toplumu bir bireylerarası karşılıklı eylem bağımlılığı sistemi olarak tanımlayan Parsons'a göre, bu sistem, durgun ve hareketsiz bir sistemin aynı-dır ve bu yüzden, sosyoloji, tarihten dolayısıyla toplumsal evrimden koparılabilir.

Parsons, Weber'den, toplum tarafından kabul edilen ve onaylanan değer ve tutumların bütünü üzerine bir ekonomik sistemin işleme koşulları kurulur, savını alır ve Weber gibi, değerlere ve kurallara çok büyük önem verir. Pareto'dan da mantıklı ve mantıksız davranışın çözümlenmesini alan Parsons, (amaçlarına mantıklı olarak bağlanmış işlemler mantıklı davranışlardır); Durkheim'dan dinsel davranışta imgelerin rolünün çözümlenmesini (toplumun görevsel bütünlenmesine en yararlı duyguların anlatış ve güçlendirme mekanizması olarak dinsel davranışın çok büyük anlamı vardır) alır.

Bu etkilerden sonra, Parsons, daha geliştirilmiş bir toplum tanımını sunar: «Toplum, kaynaklarını bir değerler sisteminden alan ve bir imgeler sisteminde açığa vurulan kurallara bağlı bir bireysel davranışlar sistemidir.»

Parsons, toplumsal sistemi, kültürü ve kişiliği birbirinden ayırarak onları üç ayrı sistemde görmekle, toplumsal tümün bu üç ögesi arasındaki ilişkilerin incelenmesinin gereksizliğine inanmıştır.

Parsons, toplumun işlemini «elektro - dinamik» bir sistemin işlemesiyle özdeşleştirmektedir.

Soru 48 : Merton, sosyolojiyi nasıl görür? Özel kuramlar ya da «orta menzilli —orta çapta— kuramlar» nedir?

Parsons gibi tarihçiliğe karşı çıkan ve görevselciliğin içerdiği ve istediği gibi yeni bir kuramsal araştırma peşinde olan öteki tanınmış Amerikalı görevselci sosyolog Robert King Merton (doğumu: 1910)'dur. O. Parsons'un tersine, yani. genel kuram ya da genel kavramsal şemalar yerine özel kuramların araştırılmasını önermektedir.

Bir toplumda görevlerin araştırılmasını ya da görevsel çözümlemeyi sosyolojik yorum yöntemlerinin hem en verimlisi hem şüphesiz en az derlenmiş olarak düşünen Merton'a göre, görevsel çözümleme duraklaya duraklaya ve derinliğine olmaktan daha çok yüzyeyle ilerlemektedir; sonuçları uyandırdığı umutları gerçekleştireceğini göstermektedir. Tarihselliğe ve tarihçiliğe karşı çıkan Merton, bu tutumunun gerekli sonucu olarak derinliğine çözümlemeden kaçınmaktadır. Merton için önemli olan deneysel bilimlerin yöntemlerini incelemek, onların kuramsal sorunlarından ve sonuçlarından sosyolojide yararlanmaktır.

Marx'ın «İnsanların toplumsal varlığı, bilinçlerini belirler,» postulatına, Durkheim'in «Toplumsal imgeler - toplumsal tasarımlar şu ya da bu tarzda belirli bir gerçeği yansıtır,» önermesine, Muzaffer